

Dr. sc. Saša Šegvić, docent
Pravnog fakulteta u Splitu
Frano Belohradsky, student PFS

SIGURNOSNO - OBRAMBENA POLITIKA EU

UDK: 327.56 (4-67 EU)

Primljeno: 1. 02. 2008.

Pregledni znanstveni rad

Prestankom hladnog rata došlo je do drastičnih promjena u međunarodnoj zajednici, a time i do promjenjene geostrategijske pozicije Europe. Kako bi odgovorile svim suvremenim političkim, ekonomskim i vojnim izazovima vodeće europske države intenzivirale su integracijske procese, jer samo ujedinjena Europa može odgovoriti globalnim izazovima i osigurati Europi onaj položaj i ulogu koja joj objektivno pripada.

Politička i ekonomska integracija europskih država u EU bila bi nezamisliva bez integracije i na vojnom planu. Zajednička obrana i formiranje zajedničkih oružanih snaga EU mogle su biti realizirane jedino pod uvjetom da su države članice konsenzualno prihvatile jedinstvenu sigurnosno-obrambenu politiku i strategiju.

Autori u radu analiziraju razvoj integracijskih procesa na vojno-sigurnosnom planu, od početnih ideja, do sadašnje praktične implementacije i operacionalizacije sigurnosno-obrambene politike i strategije. Pri tome posebnu pažnju posvećuju analizi razvoja oružanih snaga WEU i EU, njihovom današnjem stanju, ulozi, položaju, uporabi te svim otvorenim pitanjima i problemima koji bi ideju zajedničke obrane mogli dovesti u pitanje.

Ključne riječi: *europski sigurnosno-obrambeni identitet, Europska zajednica, europska obrambena zajednica, Europska unija, europska politička suradnja, sigurnosno-obrambena politika EU.*

Uvod

«Europa bi morala biti sposobna uspostaviti svoj politički autoritet na međunarodnoj sceni tako da stvarno oblikuje europsku obranu». Jacques Chirac, 1998.

Konac prošloga i početak ovoga stoljeća obilježen je nizom radikalnih procesa i promjena u međunarodnoj zajednici, koje su u uvjetima globalizacije i uspostavljene međuovisnosti imale značajnog učinka i na promjenu sigurnosno – obrambenog položaja i uloge Europe u suvremenom međunarodnom političko - sigurnosnom i gospodarskom okružju.

Brzo širenje granica Europske unije prema prostoru istočne Europe, Balkana i istočnog sredozemnog prostora približilo ju je prostorima političke i ekonomske nestabilnosti, zbog čega države EU moraju biti spremne na preuzimanje većeg

stupnja odgovornosti za stabilnost i sigurnost gotovo cjelokupnog prostora europskog kontinenta. O kako se brzim promjenama i naraslim zahtjevima radi dovoljno govori činjenica da samo prije petnaestak godina, u vrijeme izbijanja jugoslavnske krize, EU nije bila sposobna riješavati krizne situacije na svojem pragu, niti diplomatski niti vojno, bez pomoći SAD-a.

Nesumnjivo je da je EU prije svega interesna zajednica, jer bi se do sada inače već raspala, budući da se i najsnažnije europske države u sjeni SAD čine slabe i nejake, ali ih njihovo udruživanje u zajednicu ekonomski osnažuje do razine da su čak ravnopravne u ekonomskoj moći sa SAD. Da bi se sa SAD poravnale u političko –sigurnosnom smislu, te postale i ostale globalni akter, članice EU će se morati još čvršće politički i institucionalno povezati, te u konačnici uspostaviti svoje zajedničke oružane snage i snage sigurnosti.

Da bi odgovorila tom cilju EU je u okviru svekolikih integracijskih procesa i na sigurnosno-obrambenom području pristupila oblikovanju europske sigurnosno-obrambene politike, te formuliranju europske strategije sigurnosti, s konačnim ciljem da se uspostave zajedničke oružane snage EU, koje će biti spremne da odgovore na sve izazove pred kojima se Unija nađe. Dokle se u tome smislu do sada došlo, koja su otvorena pitanja i koji su sve prijevori s kojima se EU danas suočava, odnosno kako izgleda implementacija i operacionalizacija ciljeva koje je pred sebe postavila EU glede sigurnosno-obrambene politike i strategije, predmet je obrade u ovome radu.

1. Začeci europskog sigurnosno-obrambenog identiteta

Ideje, kako ostvariti međunarodnu sigurnost (kao cilj), sežu daleko u povijest međunarodnih odnosa. Razvoju suvremene nacionalne države istovremeno je slijedilo i nastojanje država da kolektivnim djelovanjem osiguraju međunarodnu sigurnost. Takvo nastojanje je postupno preraslo u sustav institucionaliziranog osiguravanja međunarodne sigurnosti. Spomenuti proces obuhvaća, kako oblikovanje sigurnosnih sustava, tako i skupova načela, na temelju kojih suvremene države kroz međusobnu suradnju uspostavljaju i održavaju stanje međunarodne sigurnosti.

Zametci institucionaliziranog uspostavljanja međunarodne sigurnosti u Europi javljaju se već na Vestfalskom (1648.) i Utrechtskom mirovnom kongresu (1712.), nakon kojih su države svoje interese počele ostvarivati na načelima ravnoteže snaga.¹

¹ To nije bio prvi pokušaj udruživanja europskih država, koji je, između ostalog, imao za cilj i razriješavanje konflikata na europskom prostoru. Grof de Sully (1559.-1641.) je tako početkom šesnaestog stoljeća objavio vizionarski nacrt prema kojem bi petnaest vodećih europskih država upravljalo europskim tлом preko Europskog vijeća, kao najvišeg tijela, u kojem bi velike države delegirale po četiri, a male po dva predstavnika. De Sully je tako utemeljio sustav ponderiranih glasova koji se i danas primjenjuje u Vijeću EU. Članovi Vijeća su, prema nacrtu, trebali imati mandat od tri godine, a u nadležnosti im je trebalo biti uz vođenje politike, vjerskih i civilnih poslova i rješavanje konflikata među državama. Vidi šire u: Ješovnik Peter, *Europska unija. Zgodovina, ustanove, politike in europski model družbe*, Koper, 2000., str. 10.-11.

Oba mirovna sporazuma bili su rezultati multilateralnih konferencija na kojima su države -učesnice nastojale prekinuti dugotrajni period ratovanja i uspostaviti novi, stabilan, međunarodni poredak. Iako je ovaj sustav spriječavao sukobe među državama na globalnoj razini, ipak nije mogao osigurati trajnu stabilnost i sigurnost, zbog čega je i nakon okončanja Prvog svjetskog rata izgubio svoj značaj. Sile pobjednice poduzimaju niz mjera u međunarodnoj zajednici, među kojima je svakako naznačajnija bila osnivanje Lige naroda – međunarodne organizacije čija je temeljna zadaća bila očuvanje svjetskog mira. Zbog pomanjkanja političke volje glavnih aktera u međunarodnim odnosima tog vremena Liga naroda, na žalost, nije ispunila svoj temeljni cilj, što je rezultiralo izbijanjem velikih kriza, i na koncu, sve je okončano velikim svjetskim sukobom - Drugim svjetskim ratom.

Pobjedom savezničkih snaga nakon završetka rata značajno su se promijenile okolnosti u međunarodnim odnosima, ali i geopolitički položaj i uloga Europe. Neučinkovitost predratnog sustava kolektivne sigurnosti izazvala je nastanak novih međunarodnih organizacija u okviru sustava kolektivne obrane (vojno-političkih i obrambenih saveza). Nacionalna sigurnosna politika se u tom periodu temeljila na nacionalno sigurnosnoj dilemi², koju su države razriješavale vojnim savezništvima, neutralnošću ili nesvrstanošću.

U takvim uvjetima su europske države igrale značajnu ulogu, pri čemu su pokušavale oblikovati i uspostaviti i svoju vlastitu sigurnosnu i obrambenu komponentu. Od 1948. do 1985. godine europske države su predstavile niz različitih inicijativa za izgradnju sigurnosne i obrambene politike Europe, ali ih nisu, na žalost, uspješno realizirale. U tom procesu je 17. ožujka 1948. godine potpisan prvi značajan dokument na području sigurnosti i obrane, poznat kao *Bruxelski ugovor*. Države potpisnice (Belgija, Francuska, Velika Britanija, Luxemburg i Nizozemska) su ugovorom uspostavile obrambeno savezništvo i time Europi dodali jednu sigurnosnu dimenziju više.³ Naknadno su potpisnice željele pridobiti i SAD da pristupi tom ugovoru, što se i ostvarilo s potpisom Sjevernoatlantskog ugovora 4. travnja 1949. godine, kojim je osnovan vojni savez poznat kao NATO, koji nije samo privremeno zasjenio europsko obrambeno savezništvo, već ga je više desetljeća stavio u drugi plan.⁴

² Koncept sigurnosne dileme je pedesetih godina formulirao John Hertz, koji je polazio od pretpostavke da je sigurnost vrednota zbog koje se države među sobom takmiče i ostvaruju je jedna na račun druge države. Natjecanje za sigurnost među državama dovodi do stanja u kojem težnja jedne države za apsolutnom sigurnošću kod drugih država izaziva osjećaj apsolutne ugroženosti. Vidi: Grizold Anton, *Perspektive sodobne varnosti*, Ljubljana, 1998., str. 5.

³ Puni naziv sporazuma je bio: «*Ugovor o ekonomskoj, socijalnoj i kulturnoj suradnji te kolektivnoj samoobrani*». Obrambeno savezništvo, formulirano Bruxelskim ugovorom, trebalo je biti institucionalizirano osnivanjem Savjetodavnog vijeća te zajedničke obrane, koja bi uključivala integriranu zračnu obranu i zajedničku zapovjednu strukturu.

⁴ Premda su od samih početaka obje organizacije, NATO i Zapadnoeuropska unija (i kasnije EU), na svoj način pridonosile održavanju mira i sigurnosti u Zapadnoj Europi, sve do 2000. godine među njima nije postojao nekakav institucionalizirani odnos. Ipak, može se reći, bez obzira na značaj NATO saveza, da je WEU bila svojevrsni most u naporima izgradnje europskog sigurnosnog i obrambenog identiteta.

NATO i WEU, i kasnije EU, kao zasebne organizacije su svaka na svoj način pridonosile stvaranju sigurnosnog okruženja u Europi. Unatoč zajedničkim ciljevima i interesima odnos između dviju organizacija je bio obilježen

1.1. Pokušaj osnivanja Europske obrambene zajednice (EDC)

Izbijanje korejskog rata 1950. godine zatekao je vodeće europske države, koje su se po prvi put u povijesti našle na marginama globalnih svjetskih gibanja, nespremne i nemoćne da sudjeluju u rješavanju velikih kriza i vojnih konflikata. U takvim uvjetima, zaoštrenih odnosa između Istoka i Zapada, zapadnoeuropske države spoznaju da je integracija na obrambenom području neminovna, ali tada još nije bilo suglasnosti o načinu kako to izvesti.⁵ Neke europske države, kao Francuska, nisu bile pripravne na ponovno njemačko naoružavanje i jačanje, a s druge strane su bile zainteresirane da Njemačku uključe u novi sigurnosno-obrambeni sustav. Njemačka je svojom snagom u zajedničkom obrambenom sustavu mogla osigurati ravnotežu u odnosu na sovjetske prijetnje, ali se glede svog vlastitog naoružanja nije željela podrediti strogo i snažnom nadzoru drugih članica zajednice. René Plevén, tadašnji francuski premijer, je u toj situaciji predlagao ambiciozan projekt zajedničke obrane koja bi bila materijalizirana osnivanjem europske vojske pod vlašću političkih institucija ujedinjene Europe. Pregovori o oblikovanju Europske obrambene zajednice (EDC), u kojoj bi aktivno sudjelovale i njemačke oružane snage, započeli su veljače 1951. godine. Europske oružane snage činile bi vojne postrojbe iz pojedinih država članica, koje bi bile pod nadnacionalnim zapovjedništvom. Glavni stožer europskih vojnih snaga trebao je biti mješovit, a bavio bi se potpunom postrojbi, oblikovanjem zajedničke doktrine, mobilizacijom te teritorijalnim raspoređivanjem vojnih postrojbi. Sve spomenute zadaće Glavni stožer bi trebao ostvarivati unutar okvira organizacije NATO. Trebao se baviti i nadzorom uvoza i izvoza oružja i vojne opreme u državama članicama, pri čemu je Njemačkoj bilo zabranjeno proizvoditi određene vrste oružja. Organizacija bi svoje nadležnosti ostvarivala na prostorima svih država članica, a njene vojne postrojbe su trebale braniti i one europske države koje nisu bile članice EDC, pod uvjetom da su članice NATO saveza.

27. svibnja 1952. godine Francuska, Njemačka, zemlje Beneluksa i Italija su u Parizu potpisale Ugovor o Europskoj obrambenoj zajednici, u kojoj Velika Britanija, unatoč molbi SAD, nije željela sudjelovati. Nakon svih zapletenih i nepopustljivih, ali konačno uspješno zaljučenih pregovora, u parlamentima država potpisnica trebalo se pristupiti ratifikaciji Ugovora. Francuski parlament je zbog

jasnom podjelom uloga i odgovornosti. NATO je svoju ulogu odigravao kao jaki obrambeno-politički i vojni savez, a u vremenu loma bipolarizma Sjevernoatlantski savez, što proširenjima, a što jačanjima raznih oblika partnerstava, pridonosio je stabilnosti i u širem europskom okruženju od onoga u kojemu je djelovao u vremenu hladnog rata. WEU i EU stabilnosti je pridonosila promicanjem gospodarskih i političkih integracija, ali, kao i NATO, i proširenjima. U krugovima proširenja obiju integracija veliki broj država postupno postaju članicama i NATO i EU.

⁵ Prvi pokušaji vodećih europskih država da odgovore na mnoge izazove pred kojima su se tada našle, na način da se povežu u zajednički obrambeni savez, započinju već 1947. godine, kada Francuska i Velika Britanija sklapaju vojni savez koji je trebao osigurati koordiniranje obrambenih i sigurnosnih napora. Potaknuti odlukama i potezima SSSR-a u istočnoj Europi, Francuska i Velika Britanija 1948. godine sazivaju konferenciju u Bruxellesu, kojoj su se odazvale zemlje Beneluksa. Na konferenciji je sklopljen ugovor kojim je osnovana Zapadna Unija ili Organizacija bruxelleskog ugovora. Bio je to jedan od prvih koraka u integraciji Europe.

niza nejasnoća i dubioza odbio ratificirati spomenuti Ugovor,⁶ što je imalo za posljedicu da je ideja obrambenog ujedinjenja doživjela fiasco, a s time je propala i ideja o osnivanju Europske političke zajednice.⁷

1.2. Organizacija modificiranog Bruxellskog ugovora i nastanak Zapadnoeuropske unije

Nakon neuspješnog pokušaja osnivanja Europske obrambene zajednice, na zasjedanju u Londonu 1954. godine ponovo je pokrenuta inicijativa za europskim političkim i obrambenim ujedinjenjem, te je na temelju zaključaka sa tog zasjedanja u Parizu 23. listopada 1954. godine usvojen prošireni i dopunjeni Bruxellski ugovor iz 1948. godine,⁸ čime su ustvoreni uvjeti za osnivanje nove međunarodne organizacije – Zapadnoeuropske unije (Western European Union). Ugovor je na poziv A. Edena, tadašnjeg premijera Velike Britanije, potpisala i Zapadna Njemačka, koja se tako s Italijom priključila dotadašnjim potpisnicima Bruxellskog ugovora u WEU. Osnivači WEU su imali namjeru da osnivanjem ove organizacije postave temelje za razvoj europskog obrambenog sustava, koji bi bio skromniji od Europske obrambene zajednice.

Bez obzira na početni polet, NATO savez je svojim djelovanjem zasjenio sve namjere osnivača WEU tako što im je prepustio beznačajne i rutinske poslove.⁹ Dio

⁶ Francuska nacionalna Skupština, zbog niza loših povijesnih iskustva, poglavito onih s Njemačkom, nije željela svoju nacionalnu obranu prepustiti nadnacionalnoj razini, odnosno zapovijedanje francuskim oružanim snagama prepustiti stranom zapovjedništvu.

⁷ Paradoksalno je, da je ratifikacija doživjela neuspjeh baš u Francuskoj, gdje se upravo i rodila ideja o obrambenom ujedinjenju 1950. godine, i gdje je, na koncu, i bio potpisan Ugovor o obrambenoj zajednici. Po nekim analitičarima neuspjeh nije baš bio od tolikog značaja, odnosno sudbonosan, jer bi europske oružane snage, bez postrojbi Velike Britanije, bile dodijeljene NATO savezu, gdje bi vjerojatno djelovale pod američkim, a ne europskim zapovijedanjem. Takve snage bi bile u suštoj suprotnosti od izvorne ideje, odnosno takva vojska bi bila bez zajedničkog europskog identiteta. Neuspjeh osnivanja ove zajednice, po mnogim analitičarima leži u činjenici da nije bilo moguće osnovati europske oružane snage bez europske vlade, a isto tako nije bilo moguće očuvati nacionalne države bez vlastitih oružanih snaga. Neuspjeh EDC je upozorio na teškoće kreiranja federativne vlade na podlozi funkcionalnog pristupa. O tome vidi šire u: Andreani G., Bertram Ch., Grant Ch., *Europe's military revolution*, Centre for European reform, London, 2001., pp. 18.

⁸ Dopunjeni Bruxellski ugovor u uvodnom dijelu potvrđuje predanost temeljnim ljudskim pravima i drugim načelima iz Povelje UN, kao i očuvanju svih dostignutih demokratskih načela. Isto tako, u uvodnom dijelu se utvrđuju temeljna načela suradnje država potpisnica na gospodarskom, socijalnom, kulturnom i obrambenom području (kolektivna samoobrana). Ugovor je predvidio i osnivanje parlamentarne skupštine WEU, koja bi jamčila demokratske rasprave o sigurnosnim pitanjima na europskoj razini i poduzimanje adekvatnih mjera i postupaka. Vijeće WEU, koje je u prethodnom Ugovoru trebalo biti savjetodavno tijelo, ovim Ugovorom dobija pravo odlučivanja. Vidi o dopunjenom Bruxellskom ugovoru u: *A Concise Encyclopedia of the EU*, <http://www.euro-know.org/dictionary/e.html>, 10.01.2004. i: *The Common Foreign and Security Policy*, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/r00001.html>.

⁹ U samoj biti razvoja europskih sigurnosnih i obrambenih kapaciteta nalazilo se pitanje pravednijeg rasporeda tereta europske sigurnosti s obje strane Atlantika. Veliki broj takvih inicijativa bio je usmjeren uvjeravanju SAD kako su europske članice predane ideji sigurnosti i obrane. No, činjenično, izvan struktura NATO saveza nisu postojali nikakvi multilateralni ili institucionalni dogovori za razvoj neovisnih struktura izvan okvira Saveza. Tek promjenom okolnosti, početkom devedesetih godina XX. stoljeća, postalo je jasno da će europske zemlje morati preuzeti veću odgovornost za zajedničku sigurnost i obranu. Vidi u: Cahen Alfred, *The Atlantic Alliance for the 21-st Century*, European Policy, No. 26., Bruxelles: P.I.E. – Peter Lang, pp. 59.

odgovornosti snose i države potpisnice, koje temeljni cilj dopunjenog Bruxellskog ugovora, tj. opremiti WEU potrebnim sigurnosnim instrumentima radi osiguranja europske sigurnosne dimenzije, u praksi nisu mogle (ili htjele) ostvariti. Jedan od najznačajnijih uzroka neuspjehu leži u činjenici što su zapadnoeuropske države već početkom pedesetih godina shvatile da je jedino rješenje za obrambeno-sigurnosnu poziciju Zapadne Europe, u vrijeme zaoštavanja odnosa sa SSSR-om, stalna prisutnost oružanih snag SAD-a u Europi i oslanjanje na njihovu snagu i odlučnost. Teret obrane Zapadne Europe je tako prebačen na SAD i NATO savez, čime se uspostavila situacija, koja je, s jedne strane, bila blagoslov za Europu, a s druge strane, time je stvorena strašna neravnoteža u procesu europskog uključivanja i odlučivanja o vlastitoj sudbini. Uopće, prihvaćanje ovakve situacije i pozicije rezultiralo je nizom negativnih posljedica koje su se odrazile na daljnji europski razvoj, posebno na planu europske integracije.¹⁰

1.3. Europska politička suradnja (EPC)

1961. godine De Gaulle, tadašnji francuski predsjednik Republike, predložio je nacrt ugovora kojim bi se osnovala samostalna europska politička organizacija, odvojena od atlantskog saveza i SAD, s vlastitom obrambenom politikom i jedinstvenim oružanim snagama. Nacrt ugovora je predviđao preoblikovanje dotadašnje zajednice u dragovoljni savez neovisnih država sa sjedištem u Parizu. Prijedlog nacrtu ugovora nije naišao na interes ostalih zapadnoeuropskih država, članica WEU.

Uspostavom Europske zajednice (EC)¹¹ 1967. godine nije se ništa bitnoga promijenilo u sigurnosno-obrambenom smislu, države članice su i nadalje vodile samostalnu vanjsku i obrambenu politiku, jer EU nije niti imala nadležnosti na tom području.

1970. godine javila se ideja o Europskoj političkoj suradnji (EPC), što je bila prehodnica kasnijoj uspostavi zajedničke vanjske i sigurnosne politike. EPC je u okviru EC bila institucionalizirana tzv. Davignonovim sporazumom, koji je predviđao konzultativne sastanke ministara vanjskih poslova Zajednice svakih šest mjeseci, s ciljem usklađivanja vanjske politike država članica EPC. Politička suradnja je imala za cilj da se redovitim savjetovanjima i razmjenom informacija, među državama članicama, usuglase stavovi o temeljnim pitanjima međunarodnih odnosa, uspostavi veća solidarnost, harmonizacijom različitih stavova i pogleda te dogovara zajedničko djelovanje. Bez obzira na niz donesenih deklaracija i odluka, koje su trebali dokazati veće političko zajedništvo, sedamdesetih godina XX. stoljeća države članice EC nisu uspjele u potpunosti integrirati EPC u EC.

¹⁰ Vidi o tome šire u: Mathiopolis, Margarita and Gyarmati, István, *Toward European Defence*, The Washington Quarterly, Vol. 22., No. 4., pp. 65-76., u: <http://www.twq.com/autumm99/224Mathiopoulos.pdf>. (12.08. 2000).

¹¹ U službenoj terminologiji Europske unije nakon 1967. godine pojam *Europska zajednica* koristio se za cjelokupnu integraciju do stupanja na snagu Ugovora o Europskoj uniji.

Europske države su 1981. godine, kao dokaz svoje odlučnosti da se poveća uloga EPC, usvojile Londonsku izjavu s kojom su se obvezale da će se međusobno informirati, konzultirati i zajednički sudjelovati u formuliranju zajedničkih stavova glede svih pitanja koja se tiču svih država članica.

Na sastanku u Rimu listopada 1984. godine usvojena je deklaracija kojoj je bio cilj da se utvrdi europski obrambeni identitet i harmonizira obrambena politika država članica. Dokument je, s jedne strane, pokrenuo inicijativu za institucionalnu reformu organizacije te, s druge strane, odlučio o njenim političkim ciljevima. Deklaracija je posebno apostrofirala jačanje mira i sigurnosti, razvoj jedinstva, dalje integriranje Europe i razvoj suradnje među državama članicama i drugim europskim organizacijama. U Deklaraciji se potvrđuje odlučnost da se nastavi s jačanjem zapadne sigurnosti, pri čemu je od posebne važnosti uloga WEU, koja treba svoje aktivnosti usmjeriti prema razvoju suradnje među državama članicama na području sigurnosne politike i uspostavi konsenzusa među njima. Pri tome, cilj nije bio samo sigurnost država članica WEU, već i jačanje zajedničke obrane država Sjevernoatlantskog saveza i solidarnosti među njima. Bez obzira na pokušaj jačanja WEU, Unija u odnosu na NATO nije mogla preuzeti operativne zadaće, jer nije raspolagala odgovarajućom obrambenom strukturom, koju nije predvidio niti dopunjeni Bruxellski ugovor.¹²

Potpisivanjem jedinstvene Europske povelje 1986. godine države članice su povezale Europski parlament s EPC s namjerom da na taj način poboljšaju institucionalno i političko sudjelovanje svih država, čemu je trebalo doprinjeti i uvrštavanje sigurnosne i vanjske politike u institucionalnu strukturu EC. Odluke su se u okviru EPC donosile na međuvladinoj razini, pri tome se za odlučivanje o nekim pitanjima tražila većina glasova svih članica. Najveće ovlasti su imali Europsko vijeće i Vijeće ministara vanjskih poslova. Osnovan je i Stalni sekretarijat političke suradnje sa sjedištem u Bruxellesu, u okviru kojega su se države članice trebale savjetovati o sigurnosnoj politici, te o gospodarskim i tehnološkim aspektima zajedničke obrane. Otvorene i javne rasprave o sigurnosnim i obrambenim pitanjima uključivale su i gospodarske i političke aspekte aktivnosti država članica. Cilj EPC je bio da osigura suradnju i povezanost na gospodarskom području, što je postupno trebalo dovesti do povezivanja i integracije država članica na političkom području. Kako za suradnju i implementaciju zajedničke sigurnosne politike nisu uspostavljeni primjereni instrumenti, EPC je, bez obzira na proširenje broja članica, ostao sustav međuvladinog usuglašavanja odluka o vanjskim i sigurnosnim pitanjima.

Padom Berlinskog zida i okončanjem hladnog rata došlo je do korjenitih društvenih i geopolitičkih promjena, koje su utjecale na razvoj zajedničke politike na području vanjske politike i sigurnosti. To je bilo nepohodno zbog institucionalne stabilnosti i aktivne suradnje članica EC. Pitanje buduće zajedničke vanjske i sigurnosne politike države članice su raspravljale na zasjedanju u Rimu posinca

¹² Vidi o tome šire u: Lopandić, Duško, Janjević, Milutin (ur.), *Ugovor o Europskoj uniji – od Rima do Maastrichta*, Međunarodna politika, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka, Beograd, 1995., str. 47.

1990. godine i na međuvladinoj konferenciji o političkoj uniji siječnja 1991. godine. Vijeće ministara i Vijeće Europe su tada predložili da se EPC institucionalizira i uključi u strukturu EC. Na Konferenciji o političkoj uniji prvi put se raspravljalo o tripartitnom institucionalnom uređenju, s tri stupa i s različitim načinima odlučivanja u svakom od njih.¹³ Konačno su države članice EC, nakon dugih pregovora, u Maastrichtu 1992. godine zaključile Ugovor o Europskoj uniji, u kojem su, između ostalog, utvrđene i osnove zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU, koje predstavljaju temelje i podlogu za oblikovanje zajedničke vanjske i obrambene politike EU.

2. INSTITUCIONALIZACIJA SIGURNOSNO-OBRAMBENE POLITIKE EU

Člankom J. 7. Ugovora o Europskoj uniji potpisanog u Maastrichtu 1991. godine, stvorena je Zajednička vanjska i sigurnosna politika (CFSP) i uvedena su pitanja obrambene i vojne sigurnosti kao komponenta političke oblasti. Ovo je predstavljalo veliku novinu jer su do tada pitanja vezana za europsku vojnu sigurnost bila pod okriljem NATO-a, uz ograničenu ulogu WEU.¹⁴ Spomenutim člankom Ugovora WEU se uvodi kao integralni dio razvoja Unije, ali ne kao alternativa NATO savezu, nego više kao njegova dopuna, što je bilo postavljeno kao uvjet od strane država koje su bile naklonjene SAD. Države kao što su Irska i Danska bile su zaštićene odredbama da mogu biti izuzete iz ove vrste suradnje, dok je drugim državama ostavljena mogućnost da tješnje surađuju u okviru WEU ili NATO, u mjeri u kojoj ta suradnja nije u suprotnosti sa usvojenim načelima i principima. Ovakva nova uloga WEU otvorila je nova pitanja u svezi s obranom i sigurnošću, jer je novo proširenje Unije 1995. godine u članstvo uvrstilo i Austriju, Švedsku i Finsku, koje su po svojem tradicionalnom opredjeljenju neutralne i nemaju namjeru da se učlanjuju u vojne saveze. S druge strane, odluka da WEU treba postati i obrambena komponenta EU bila je u određenom sukobu s prethodnim opredjeljenjem o njenoj ulozi europskog stupa NATO-a, što je u narednim godinama stvorilo nerazumijevanje o stvarnim opredjeljenjima izgradnje i ostvarivanja europske sigurnosti i ulogama različitih aktera. Da bi se izbjegle sve

¹³ U veljači 1991. godine, na izvanrednom zasjedanju ministarskog vijeća WEU raspravljalo se i o mjestu i ulozi WEU unutar nove sigurnosne arhitekture, gdje su prepoznate tri komplementarne razine na kojima počiva buduća europska sigurnost: europska razina tada temeljena na Zapadnoeuropskom savezu i dvanaestoricu EC; atlantska razina temeljena na Atlantskom savezništvu – jedinjoj organizaciji s transatlantskim sadržajnim vezama, te na transeuropskoj razini utemeljenoj na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji, koja je uključivala sve europske države, ali i SAD i Kanadu. Države članice WEU bile su svjesne potrebe za većom operativnom suradnjom unutar WEU na političko-vojnom, no i na samo vojnom području, pošto se time može povećati i europska kredibilnost. Naravno, posljedica ojačavanja europske vojne vjerodostojnosti bila bi i uspješnija suradnja s NATO-m. Šire o tome vidi u: Rieker, Pernille, *Security, Integration and Identity change*, Working Paper No. 611., Oslo, Norwegian Institute of International Affairs Press, 2000., pp. 4-6., na: <http://www.nupo.no/pubfelles/notat/pdf2001/Nopiwp611.pdf>.

¹⁴ Vidi: *Treaty on European Union, Title V – Provisions on a Common Foreign and Security Policy, Article J. 7.*, na: <http://www.europa.eu.int/en/record/mt/top.html>

moгуće nejasnoće glede nove uloge WEU, na sastanku Vijeća ministara WEU u Petersbergu 1992. godine usvojena je Deklaracija koja je aktivnosti WEU usmjerila na «humanitarne i spasilačke operacije, akcije očuvanja mira i operativno djelovanje u rješavanju kriza»,¹⁵ a odlučeno je i da se formiraju različite kategorije članstva: promatrači, pridruženi članovi, pridruženi partneri i punopravni članovi, čime bi svim članicama EU bilo omogućeno da, u određenom stupnju, učestvuju u radu. Izgradnja institucija u skladu sa zaključcima Deklaracije bila je podržana od NATO saveza, na način, da je WEU za svoje akcije mogla koristiti kapacitete Saveza, a pokrenut je i koncept «*mješovitih zajedničkih snaga*», koji je predviđao vojne operacije bez učešća SAD. I pored ovih načelno utvrđenih stavova, suradnja NATO i WEU na planu obrane i sigurnosti nije se razvijala u planiranom smislu te su aktivnosti WEU bile vrlo skromne.

Nakon eskalacije krize na Balkanu, te privremeno obeshrabrena diplomatskim neuspjesima EU, u institucijama EU ojačala je svijest da bi se trebalo snažnije pristupiti razvoju zajedničke sigurnosti i obrane, te je na summitu u Amsterdamu 1997. godine zaključen Ugovor, koji potvrđuje dotadašnje stavove, ali i uvodi nove instrumente za njihovo ostvarivanje. U članku 12., petog poglavlja Ugovora, određeno je da će se postavljeni ciljevi ostvariti: utvrđivanjem načela i općih smjernica za zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku; odlučivanjem o zajedničkim strategijama; usvajanjem zajedničkih akcija; usvajanjem zajedničkih stavova i jačanjem stalne suradnje između država članica u vođenju politike. Ugovorom se Vijeću EU daju ovlasti da definira principe i osnovne pravce zajedničke vanjske i sigurnosne politike, te da odlučuje o zajedničkoj strategiji, koju će EU primijeniti u onim područjima gdje članice imaju zajedničke interese od posebnog značaja. Pored navedenih instrumenata, Ugovor iz Amsterdama, u čl. 18. predviđa i funkciju Visokog predstavnika EU za pitanje vanjske i sigurnosne politike, koji bi trebao doprinositi utvrđivanju, pripremi i provođenju političkih odluka. Visoki predstavnik je bio ovlašten da vodi politički dijalog sa trećim državama, a na raspolaganje mu je stavljena i posebna skupina suradnika za planiranje vanjske politike Unije (*Policy Planning and Early Warning Unit*), koja je ovim Ugovorom bila osnovana. Po svojoj funkciji Visoki predstavnik je ujedno vršio i dužnost generalnog tajnika Vijeća EU.¹⁶

Na Europskom summitu koji se održao u Kölnu, lipnja 1999. godine, članice Unije su se nastavile zalagati za izgradnju samostalne obrane, čime bi Unija imala «autonomnu sposobnost akcije poduprtu značajnim vojnim snagama» sposobnim «da djeluju u međunarodnim krizama, bez preudiciranja akcija koje vodi NATO».¹⁷ Na summitu je promovirana Zajednička europska sigurnosna i obrambena politika (CESDP), koja će se provoditi u okvirima zajedničke vanjske i sigurnosne politike

¹⁵ *Westwrn European Union, Petersberg Declaration, 19. June 1992.*, izvor: <http://weu.int/en/record/mt>.

¹⁶ *Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Related Acts, November 1997.*, izvor: <http://www.europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/amsterdam.html>

¹⁷ *Presidency Conclusions, The Cologne European Council, 04.06. 1999.*, izvor: http://www.europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/cologne_treaty_en.pdf.

(CFSP). Na taj način je odlučeno da će se instrumenti koje je do tada WEU stvarala u cilju vlastitog sigurnosnog identiteta dodijeliti EU.¹⁸

Promjene, koje su nastale kao rezultat uobličivanja CESPĐ, ogledale su se u jačanju sposobnosti EU za rješavanje kriznih situacija u susjednim ili udaljenim regijama. U svezi s tim, planirano je da se formiraju snage za brzu intervenciju, čime bi se todadašnje mogućnosti EU u ovom području (policijske operacije, kontrole granica i dostavljanje humanitarne pomoći) značajno proširile. Značajnu promjenu su predstavljale i nove vojno-političke strukture koje su trebale dati svoj doprinos podršci ovih snaga i koheziji CESPĐ.

Daljnja razrada odredaba vezanih za vanjsku i sigurnosnu politiku učinjena je Ugovorom iz Nice 2000. godine. Njime je određeno da CFSP uključuje sva pitanja koja su od sigurnosnog značaja za Uniju, uključujući i stvarne zajedničke obrambene politike, koja se može razviti u zajedničku obranu. Člankom 17. Ugovora je naglašeno da politika Unije neće prejudicirati specifičan karakter sigurnosti i obrambene politike pojedinih država članica i da će poštivati obveze pojedinih članica koje smatraju da se njihova zajednička obrana može realizirati u okviru NATO saveza. U istom članku je naglašeno da će članice podržavati daljnje uobličavanje zajedničke obrambene politike i suradnju na polju naoružavanja.¹⁹

Ostvarivanjem svih postavljenih ciljeva koji su utvrđeni na prethodnim konferencijama EU pristupa definiranju i usvajanju Europske strategije sigurnosti (ESS) na sastanku Europskog vijeća u Bruxellesu prosinca 2003. godine. Ovim dokumentom EU je po prvi put od svoga osnivanja na jednom mjestu predstavila i definirala vlastitu strategiju sigurnosti. U četiri poglavlja strategije EU je proanalizirala najvažnije sigurnosne prijetnje, predstavila svoje strateške ciljeve, naglasila potrebu osuvremenjavanja svojih sredstava, načine funkcioniranja i suradnje s partnerima u rješavanju sigurnosnih problema.²⁰

3. Operacionalizacija sigurnosno-obrambene politike EU

Europska strategija sigurnosti predstavlja sveobuhvatan strateški okvir EU u oblasti sigurnosti. Njome je EU učinila ozbiljan korak u operacionalizaciji sigurnosne politike. Ovim dokumentom data je istovremeno vizija uloge EU u svijetu, ali i analiza postojećih sigurnosnih prijetnji, strateških ciljeva kojima se teži, te preporuka koje bi trebale prihvatiti države članice u cilju boljeg i efikasnijeg

¹⁸ Na sastanku Vijeća WEU u Marseillesu 2000. godine konačno su donesene značajne odluke o tranzicijskom planu za transformaciju ove organizacije na način da će ona i dalje postojati, ali sa znatno reduciranim organima, jer su najznačajniji pripojeni EU. Osnovni razlog opstanka WEU pronađen je u političkom značaju čl. 5. Bruxelleskog Ugovora, koji obvezuje države članice na kolektivnu obranu, što za neke države i dalje ima određeni značaj, iako do sada u praksi nije bilo pozivanja na njega.

¹⁹ Ugovor je stupio na snagu 2003. godine. Vidi: *Treaty of Nice. The Treaty on European Union, The Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts*, izvor: http://www.europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/nice_treaty_en.pdf.

²⁰ *European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World*, izvor: http://www.iue.eu.int/cms3_fo/showpage.asp?id=391&lang=en

ostvarivanja europske sigurnosne politike. Kao glavne odrednice iz ESS mogu se izdvojiti:

- a. Globalna odgovornost EU – Unija treba nastojati uvećati svoju ulogu u međunarodnim odnosima;
- b. Efektivni multilateralizam – rješavanje međunarodnih problema moguće je samo u zajedničkoj aktivnosti međunarodne zajednice, institucija i prava;
- c. Preventivno djelovanje – da bi se spriječavala pojava određenih problema i prijetnji EU treba djelovati preventivno i pružati pomoć tamo gdje je neophodno u saniraju sigurnosnih problema. Takve operacije neće se provoditi samo vojnim kapacitetima, već će se primjenjivati i civilni-nevojni kapaciteti.
- d. Stabilno sigurnosno okruženje – postojanje miroljubivog i stabilnog susjedstva predstavlja uvjet sigurnosti Unije i njenog daljeg napredovanja;
- e. Održavanje transatlantskog partnerstva i suradnje s SAD je neophodno, ali ga je potrebno bazirati na učinkovitijem i uravnoteženijem partnerstvu. To se odnosi i na NATO savez;
- f. Neophodno utvrđivanje popisa ključnih sigurnosnih prijetnji EU.

Operacionalizacija sigurnosne politike sve je više dobijala na zamahu tijekom 2004. godine. Teroristički napad u Madridu, 11. ožujka 2004. godine, učvrstio je potrebu daljnjeg razvoja i dopunjavanja mjera u borbi protiv terorizma. Prve mjere uvedene su već na sastanku Europskog vijeća neposredno nakon napada. Tada je uspostavljena funkcija Protuterorističkog koordinatora, koji je trebao usklađivati rad i aktivnosti između država članica u borbi protiv terorizma i prikupljati informacije u svezi terorističkih aktivnosti. Države članice su zajamčile poštivanje načela solidarnosti koje je tada već bilo spomenuto u tekstu Ustava EU.

Tijekom 2004. godine usvojen je i *Koncept stvaranja borbenih grupa EU* i novi *Glavni ciljevi do 2100. godine*.²¹ Tijekom 2004. godine osnovana je i *Europska*

²¹ *Battlegroup concept i Headline Goal 2100*. U namjeri da razviju potrebne kapacitete za brzo djelovanje, a da podjednaku korist imaju i EU i sve države članice, Francuska i Velika Britanija su već u Londonu 2003. godine predložile *Koncept borbenih grupa i Glavne ciljeve za 2100. godinu*. Tada je najavljena i mogućnost stvaranja jedne zajedničke obrambene agencije zadužene za razvoj, istraživanje, nabavku naoružanja i razoružanje. Ponudeni koncept borbenih grupa prihvatila je i Njemačka. Prijedlog triju najznačajnijih država EU vrlo brzo je postao zajednička inicijativa svih država Unije.

Borbene grupe bi činile male borbene postrojbe spremne da se u što kraćem roku angažiraju u rješavanju međunarodnih kriza. Jednu borbenu grupu čini 1500 vojnika, veličine jedne ojačane motorizirane bojne, sa pratećim logističkim, zrakoplovnim i pomorskim komponentama, sposobnih za provođenje samostalnih operacija ili da djeluju kao prethodnica puno većim vojnim snagama. Ove borbene grupe bi trebale biti spremne da ostvare sve zadatke utvrđene «Peterburgskim zadacima» i Europskom strategijom sigurnosti – od pružanja humanitarne pomoći i operacija održavanja mira, do borbenih operacija visokog intenziteta u bilo kojem dijelu svijeta.

Glavni ciljevi za 2100. godinu naglasak stavljaju na: međusobnu usklađenost oružanih snaga država EU; bržu angažiranost u slučaju većih kriza, i na koncu, samoodrživost.

Vidi o tome u: *Franco-British Declaration – Strengthening European Cooperation in Security and Defence*, Franco-British Summit, London, 24. November 2003, Institute for Security Studies EU, Paris, 2004., pp. 280-282.

obrambena agencija (EDA), kojoj su glavne funkcije bile: razvoj obrambenih kapaciteta Unije; unapređenje suradnje između država članica u naoružanju; jačanje tehnološko-industrijske baze europske obrane i stvaranje zajedničkog europskog tržišta vojne opreme; unapređenje istraživanja i tehnologija u oblasti obrane. Na čelu Agencije nalazi se Visoki predstavnik za ESDP koji rukovodi Upravnim odborom Agencije. Odbor čine predstavnici svih država članica EU, osim Danske, a odluke donose jednoglasno. U perspektivi Agencija bi trebala u svoj sastav uključiti sve druge europske organizacije, grupe i aktivnosti koje doprinose unapređivanju i razvoju vojnih kapaciteta Unije.²²

3.1. Razvoj oružanih snaga EU

3.1.1. Eurokorpus (*Eurocorps*)

Proces europskih integracija na ekonomskom i političkom planu nije bio praćen adekvatnim napretkom na vojnom području. Uzrok tome se krio u činjenici da su SAD desetljećima podsticale europske države na brzi ekonomski razvoj, dok su SAD preuzele na sebe, kao nuklearna sila, vojnu obranu Zapadne Europe.

Usprkos tome, kroz cijeli period hladnoga rata vodeće zapadnoeuropske države su pokušavale osnovati svoje vlastite oružane snage. Do reaktiviranja uloge europskih država, u obrambenom smislu, dolazi tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća (1999.) kada EU odlučuje preuzeti dio kapaciteta koje je WEU dotada razvijala u oblasti upravljanja krizama i prevencije sukoba, dok bi se ostali vojni kapaciteti ove organizacije koristili kao dopuna NATO snagama u slučaju konvencionalnog rata.

Poseban značaj u razvoju oružane komponente EU predstavlja izgradnja vojnih formacija koje bi djelovale izvan nacionalnih snaga zemalja članica u okviru sustava rukovođenja i zapovijedanja Unije. Ove snage su izgrađivane pod okriljem WEU, a u tom smislu prvi značajan korak predstavlja francusko-njemačka inicijativa, koja je dovela do formiranja Eurokorpusa (*Eurocorps*) 1992. godine.²³ Poseban značaj ove oružane formacije imaju zbog toga što su trebale osigurati značajnu podršku u ljudstvu i materijalnotehničkim sredstvima Snagama za brzu intervenciju EU. Eurokorpus je bio podređen Zajedničkom komitetu (*Common Committee*), kojega su činila po dva predstavnika zemalja članica, a odluke su se donosile jednoglasno. Eurokorpus se mogao angažirati i u operacijama UN, EU, NATO i OESS-a. Predviđene su tri oblasti u kojima se Eurokorpus mogao koristiti i to: pripreme

²² Op. cit., pp. 176-179.

²³ Stvaranje Eurokorpusa može se smatrati posljedicom Jelisejskog sporazuma iz 1963. godine kojim su se Francuska i Njemačka obvezale, između ostaloga, i na suradnju u oblasti obrane i razvoju vojne industrije. Francusko-njemački obrambeni savjet je osnovan 1989. godine, nakon čega je osnovana i Francusko-njemačka brigada koja je postala operativna koncem 1991. godine. Dio te suradnje, u koju su namjeravali uključiti i još neke druge države članice EC, rezultirao je i formiranjem Eurokorpusa, koji je osnovan u La Rochelle-u svibnja 1992., da bi u lipnju bilo formirano i Zapovjedništvo Eurokorpusa u Strasburu. Vidi šire u: *Eurocorps Basic Document, Internet, www.eurocorps.org/site/index.php?language=en&content=basic_doc*.

i izvođenje misija humanitarne pomoći i podrška stanovništvu; uspostavljanje i održavanje mira pod okriljem UN ili OEES; učešće u borbenim operacijama s ciljem zajedničke obrane saveznika u skladu s čl. 5. Sjevernoatlantskog ugovora.

Odnosi između NATO i Eurokorpusa definirani su početkom 1993. godine sporazumom s Vrhovnim savezničkim zapovjednikom NATO za Europu. S ovim sporazumom utvrđene su potencijalne misije Eurokorpusa u okviru NATO, ovlasti za planiranje vojnih kontigenata, potčinjenost Eurokorpusa NATO zapovjedištvu kao i odnosi između NATO zapovjednika i zapovjednika Eurokorpusa u miru. Odnosi se zasnivaju na principima obostranog uvažavanja specifičnosti dviju organizacija, kao i na odluci da Eurokorpus prihvati procedure NATO saveza radi omogućavanja bržeg uklapanja u strukture ovog Saveza u slučajevima kad su snage Eurokorpusa potčinjene zapovjedištvu NATO.

Osnovne komponente u organizacijskoj strukturi Eurokorpusa su: Glavni stožer (*Headquarters-HQ*), bojna za podršku Glavnog stožera i podređene jedinice. Na čelu Eurokorpusa nalazi se zapovjednik ranga general-pukovnika. Osnovna uloga zapovjednika i osoblja zapovjedištva Eurokorpusa sastoji se u planiranju, pripremanju i rukovođenju operacijama, počev od humanitarne pomoći, odgovora na krize pa do obrane zemalja članica Eurokorpusa kao i NATO saveza. Postrojbe koje su zemlje članice stavile na raspolaganje Eurokorpusu ostaju pod zapovjedanjem matične zemlje tijekom perioda u kojem nisu angažirane. Izuzetak predstavlja francusko-njemačka brigada koja je pod stalnim zapovijedanjem Glavnog stožera Eurokorpusa. Vrsta i veličina postrojbe, ili postrojbi, koje je potrebno odrediti za potrebe Eurokorpusa ovise o karakteru misije, stupnja angažiranja i očekivanog operativnog okruženja. Iz postrojbi koje su stavljene na raspolaganje Eurokorpus može angažirati najviše 60 000 ljudi. Pored vlastitih snaga Eurokorpus je spreman staviti pod svoje zapovijedanje i postrojbe (veličine divizij) koje bi mu za posebne operacije mogle dodijeliti zemlje koje nisu članice. Ovo participiranje snaga van Eurokorpusa poznato je kao «*Koncept 5+x*».²⁴

Postrojbe Eurokorpusa su tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća bile angažirane u dvije misije i to 1998. godine u BiH i 2000. godine na Kosovu.

Odluke donjete na području Europske sigurnosne i obrambene politike imale su utjecaja na ulogu i strukturu Eurokorpusa. Na sastanku francusko-njemačkog obrambenog savjeta 1999. godine predloženo je da se Eurokorpus stavi na raspolaganje EU za operacije upravljanja krizom. Prijedlog je prihvaćen na sastanku Europskog vijeća u Kölnu 1999. godine. Na koncu u Luxemburgu koncem 1999. godine članice Eurokorpusa su odlučile da ovu formaciju transformiraju u *Korpus za brzo reagiranje (Rapid Reactio Corps)*, koji bi bio istovremeno na raspolaganje i EU i NATO savezu.

²⁴ General Leo van den Bosch, *The Eurocorps-Model of Multinational Force for Europe and the Atlantic Alliance*, Internet, http://www.forumbalticum.ee/inglise/konv7/bosch_i.htm

3.1.2. Korpus za brzo reagiranje (RRC)

Poučeni lošim iskustvom u jugoistočnoj Europi i inertnošću ispoljenom od strane međunarodnih organizacija i subjekata, koji su raspolagali instrumentima za spriječavanje sukoba, europski lideri su zaključili da su neophodni vlastiti vojni kapaciteti, koji bi bili u stanju da brzo reagiraju na pojave krize i spriječe njenu eskalaciju.

Na summitu Europskog vijeća u Helsinkiju prosinca 1999. godine, europski lideri su raspravljali o načinu provođenja «Petersburških zadataka». Najznačajniji rezultat Helsinškog summita je utvrđivanje «glavnog cilja» EU kojim se podstiče razvoj vojnih snaga sposobnih za brz razmještaj, tzv. Snage za brze intervencije, kroz dragovoljne, ali koordinirane, nacionalne i multinacionalne doprinose članice EU. Isto tako, zaključeno je da do 2003. godine, zemlje članice moraju biti sposobne da u roku od 60 dana, od donošenja odluke za intervenciju, angažiraju 50-60 000 vojnika u okviru ovih snaga, kao i da osiguraju njihovo prebacivanje na krizno područje i boravak od najmanje godinu dana. Osim što te snage trebaju biti osposobljene i opremljene za izvršavanje cijelog spektra «Petersburških zadataka», zaključeno je i da te snage moraju raspolagati neophodnim zapovjednim, obavještajnim, logističkim i drugim kapacitetima za podršku. Članice EU su se složile da je u cilju uspješnog ostvarivanja ovih zadataka potrebno formirati nova politička i vojna tijela u okviru Europskog savjeta, koja bi EU omogućila političko i strategijsko upravljanje operacijama.²⁵ Zaključeno je i da EU može koristiti Snage za brze intervencije i u suradnji s drugim međunarodnim organizacijama, uz ogradu da ne mogu ove snage biti upotrebljene na zahtjev NATO saveza. Zbog preklapanja članstva europskih država u različitim organizacijama i višestrukih zadataka koji bi iz toga mogli proizaći, EU je stvorila *Mehanizam za razvoj kapaciteta (Capabilities Development Mechanism)* koji ima zadatak da spriječava dupliranje kapaciteta između EU i NATO, kao i da poboljša komunikaciju između spomenutih organizacija.

«Glavni cilj» iz Helsinkija upotpunjen je i formiranjem tri stalna vojno-politička organa u okviru Vijeća i to:

- a. Komitet za političko-sigurnosna pitanja (*The Political and Security Committee*), čine ga nacionalni predstavnici ranga veleposlanika;
- b. Vojni komitet (*The Military Committee*), čine ga načelnici vrhovnih zapovjedništava;
- c. Vojni stožer (*The Military Staff*), čine ga niže vojne osobe koje su u radu odgovorne za praćenje sigurnosne situacije, za pružanje pomoći u strategijskom planiranju i održavanje veze s nacionalnim i multinacionalnim vojnim stožerima.

Vojne operacije u kojima su angažirane Snage za brze intervencije EU, odvijaju se pod političkom i strategijskom kontrolom EU, čak i kada se izvode na zahtjev

²⁵ Vidi šire u: *Presidency Conclusions*, Helsinki European Council, 10 and 11 December 1999., Internet, http://europa.eu.int/council/off/conclu/dec99/dec99_en.htm#security

drugih organizacija ili se koriste snage NATO. Snage za brzu intervenciju se mogu angažirati samo u postupku kad Komitet za političko-sigurnosna pitanja zatraži od Vojnog komiteta da podnese «inicijativnu direktivu» Vojnom stožeru, koji nakon toga izrađuje nacrt dokumenta i podnosi ga na uvid Vojnom komitetu. Nakon što Vojni komitet izvrši analizu prijedloge prosljeđuje Komitetu za političko-sigurnosna pitanja, koji ga na koncu odobrava. Da bi se pokrenula akcija potrebno je i da zemlja, u kojoj se treba izvršiti vojna intervencija, da suglasnost, a to može biti ključno pitanje i kamen spoticanja, i dovesti kredibilitet EU u pitanje.

3.2. Sigurnosne operacije i misije EU

Objava Europskog vijeća, svibnja 2003. godine, da je Europska sigurnosno-obrambena politika dostigla punu operacionalnost i da je spremna provesti «Peterburške zadatke» ne bi imala značaja da Unija nije započela provođenje vlastitih operacija. Prva takva operacija je čak započeta već početkom 2003. godine.

- Policijska misija EU u BiH

Policijska misija EU u BiH pokrenuta je siječnja 2003. godine sa zadaćom da preuzme funkcije i zadatke Međunarodnih policijskih snaga UN, koje su u BiH bile raspoređene zajedno s UNPROFOR-om, a kasnije sa SFOR-om, nakon Dejtonskog sporazuma 1995. godine. Misiju je u početku činilo 500 policajaca, da bi se kasnije smanjio na 200. Mandat misije je trajao do prosinca 2005. godine kada je ponovo obnovljen do konca 2007.

- Operacija Concordia

Operacija Concordia započeta je 31. ožujka 2003. godine, kao prva vojna operacija EU, na poziv makedonske vlade da zamijeni prethodnu operaciju NATO snaga. Cilj operacije je bio da se nastavi dotadašnje stabiliziranje sigurnosne i vojne situacije u Makedoniji i provođenje Ohridskog sporazuma iz 2001. godine. U ovoj operaciji učestvovalo je 350 vojnika, lako naoružanih, iz 27 država (13 iz EU i 14 iz drugih država). Francuska je bila tzv. vodeća nacija (*framework nation*) koja je rukovodila operacijom.

- EUPOL Proksima

Policijska misija EU u Makedoniji, nasljedila je tek završenu vojnu operaciju Concordija 15. prosinca 2003. godine, koja je imala za cilj da učvrsti pravo i poredak u zemlji; provede reforme Ministarstva unutarnjih poslova i policije; stvori pograničnu policiju, te da poveća policijsku suradnju sa susjednim državama. Nakon dvogodišnjeg mandata Proksimu je zamijenila misija Policijskog savjetodavnog tima EU, koji je bio sastavljen od 30 policijskih savjetnika radi daljnjih reformi MUP Makedonije.

- *Operacija Artemis*

To je bila prva vojna operacija EU van Europe, u kojoj je na poziv Vijeća sigurnosti UN na sjeveroistoku Konga učestvovalo 1800 vojnika, koji su od lipnja do rujna 2003. godine trebali stabilizirati sigurnost i popraviti humanitarnu situaciju do dolaka snag UN. Operacijom je rukovodila Francuska.

- *Operacija Altea*

Nakon usvajanja Europske strategije sigurnosti, povećavanjem broja članova Unije i usvajanjem nacrtu Ustava EU povećale su se i ambicije EU da se iskaže u sposobnosti rješavanja većih sigurnosnih problema. Pogodan momenat je uslijedio nakon odluke NATO saveza da povuče svoje snage iz BiH. Smjena SFOR-a snagama EUFOR-a započela je 2. prosinca 2004. godine. Operacija Altea je do sada najveća i najopsežnija vojna operacija EU u kojoj je angažirano oko 7000 vojnika iz 33 zemlje (22 iz EU i 11 ostalih). Operacija se provodi na temelju Berlin plus ugovora i EUFOR raspolaže sredstvima i kapacitetima NATO. Mandat im u BiH još uvijek traje.²⁶

Osim gore navedenih operacija EU je do sada angažirao svoje vojne i policijske kapacitete i u nizu država van Europe i time počeo dokazivati svoj kredibilitet, preuzimajući značajan dio odgovornosti i u rješavanju niza problema u državama Afrike, Bliskog istoka i Azije. Tako su EU kapaciteti angažirani u humanitarnim, policijskim te akcijama održavanja mira, kao npr.: AMIS II (Darfur-Sudan), EUPOL Kinshasa (Kongo), EUJUST LEX (Irak), EUPOL COOPS (Palestina), EUSEC DR CONGO, AMM (promatračka misija u Indoneziji), EU BAM Rafah (granična kontrola na granici Egipat-Gaza) i Pogranična misija EU između Moldavije i Ukrajine.

ZAKLJUČAK

Europski integracijski procesi na vojno-sigurnosnom planu odvijali su se sporije i manje uspješno u odnosu na područje ekonomije i politike. Cjelokupna europska obrambena strategija se u cjelokupnom poslijeratnom periodu zasnivala na vojnoj ovisnosti o SAD i njenoj nuklearnoj snazi. Prestankom blokovske politike znatno je smanjena opasnost od globalnog sukoba što je intenziviralo europske integracijske procese, pa tako i one na sigurnosno-obrambenom planu.

Odsustvo želje SAD da vojno odgovori na svaku regionalnu krizu, uz još uvijek dominantno prisustvo američkog vojnog faktora izraženog kroz NATO i Partnerstvo za mir, kao i želja Europljana da preuzmu brigu o vlastitoj sigurnosti, predstavlja osnovne razloge definiranja ciljeva i instrumenata europske sigurnosne politike koji su sadržani u odredbama Zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU.

²⁶ O svim operacijama EU vidi šire u: Gnesotto Nicole (ed), *EU Security and Defence Policy – The first five years (1999.-2004.)*, Institute for Security Studies EU, Paris, 2004., pp. 111-129., i Grevi Giovanni, Lynch Dov, Missiroli Antonio, *ESDP Operations*, Internet, www.iss.eu.org/esdp/09-dvl.am.pdf.

Formuliranje i prihvaćanje Europske strategije sigurnosti te formiranje Snaga za brzu intervenciju EU predstavljaju značajan korak na putu uobličavanja europskog sigurnosnog identiteta i etapu u razvoju jedinstvenih oružanih snaga EU, čiji stalni sastav danas još nije moguće formirati i održavati, jer dio država EU ima još uvijek obveze koje proističu iz članstva u EU i NATO.

U sadašnjoj situaciji ostaje otvoreno pitanje mogu li Snage za brze intervencije, koje se popunjavaju na dobrovoljnoj osnovi, ostvariti sve ciljeve zbog kojih su formirane i ujedno poboljšati sigurnost na europskom kontinentu, ukoliko budu i dalje u svojim aktivnostima usko vezane uz koordinaciju s NATO savezom i oslonjene na sredstva i kapacitete NATO saveza.

Isto tako, otežavajuća okolnost za EU u pogledu uporabe Snaga za brze intervencije može predstavljati postizanje suglasnosti oko toga gdje i kako bi one intervenirale, jer je za to potrebna i odluka države u kojoj bi do potencijalnih aktivnosti i došlo. Također, postoji i opasnost da bi vojni pristup u rješavanju kriza, koje će spomenute snage provoditi, mogao zamijeniti uporabu civilnih mehanizama EU razvijenih za istu svrhu.

Čvrst i prepoznatljiv identitet koji će i ostali subjekti međunarodnih odnosa priznati kao neosporan, a samoj Uniji omogućiti da ostvaruje i štiti zajedničke interese i vrijednosti, u najvećoj mjeri će ovisiti o razvoju II stupa EU – Zajedničke vanjske i sigurnosne politike, a naročito onog njenog dijela zaduženog za razvoj europske sigurnosti i obrane, poznatog kao Europska sigurnosna i obrambena politika. Bez obzira na sudbinu Ustava EU, ili nekog drugog pravnog aranžmana, postignuti dogovori, uspjesi i motiviranost svih država članica EU da ostvare sigurnosnu politiku mogu postati pokretačka osnova realizacije drugih europskih procesa ukoliko bude zastao daljnji razvoj Unije, naročito u ekonomskoj sferi i procesu daljeg širenja.

EU SECURITY AND DEFENCE POLICY

With the termination of the Cold War came drastic changes in the international community, and thereby came changes in the geographic strategic position of Europe. In order to answer all contemporary political, economical and military challenges of the leading European state, the integration processes intensified because only a unified Europe can answer global challenges and ensure Europe the position and role which objectively belongs to it.

The political and economic integration of European states in the EU would be unthought-of without integration also in a military sense. Joint defence and the formation of joint EU military forces could be implemented only under the condition that the member states consensually accept a unitary security- defence policy and strategy.

In this paper, the authors analyses the development of the integration processes in the area of military and security from the initial ideas to current practical implementation and

operationalisation of the security-defence policy and strategy. Special attention is given to the analysis of the development of the WEU and EU military forces. Their current state, role, position and use as well as all open questions and problems which the idea of joint defence could bring into question are analysed.

Key words: *European security-defence identity, European Community, European Defence Community, European Union, European political cooperation, EU Security and Defence policy*